

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Kateřina NIČOVÁ

**Dějiny volyňských Čechů z hlediska jejich emigrace
a následné reemigrace.**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Pavel Ptáček, Ph.D.

Olomouc 2013

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

Autor (osobní číslo): Kateřina Ničová (R11107)

Studijní obor: Regionální geografie

Titul: Dějiny volyňských Čechů z hlediska jejich emigrace a následné reemigrace.

Title of thesis: Volhynia Czechs' History from the Point of View of Their Emigration and Subsequent Re-emigration.

Vedoucí práce: RNDr. Pavel Ptáček, Ph.D.

Rozsah práce: 48 stran, 1 volná příloha

Abstrakt: Práce popisuje emigraci českého obyvatelstva do Volyňské gubernie po roce 1868 a základní charakteristiky života volyňských Čechů v novém prostředí. Nastiňuje účast volyňských Čechů v obou světových válkách, kteří se podíleli na osvobození Československa. Práce se dále zabývá rozdělením území Volyňské gubernie na východní a západní část, patřící SSSR a Polsku. Závěr práce je věnován zpětné reemigraci do Československa po roce 1945.

Klíčová slova: volyňští Češi, Volyňská gubernie, emigrace, reemigrace, okupace, válka

Abstract: This thesis describes the emigration of Czech inhabitants to the Volhynia governorate after 1868 and the basic characteristics of their life in the new environment. Next it outlines the participation of Volhynia Czechs in both world wars and during the liberation of Czechoslovakia. Then there is described the division of Volhynia governorate into the western and eastern part belonging to Poland and the USSR. At the end the re-emigration to the Czech Republic after 1945 is covered.

Key words: Volhynia Czechs, Volhynia governorate emigration, occupation, war

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci *Dějiny volyňských Čechů z hlediska jejich emigrace a následné reemigrace* vypracovala samostatně pod vedením RNDr. Pavla Ptáčka, Ph.D., a uvedla veškeré literární a odborné zdroje.

Olomouc 10. 5. 2013

Podpis

.....

Ráda bych poděkovala všem, kteří se podíleli svými radami na zpracování této práce. Poděkování patří i mému vedoucímu práce RNDr. Pavlu Ptáčkovi, Ph.D. za metodické vedení, dále manželům Němcovým za ochotný přístup při podávání informací především pak Ing. Němcovi, za překlad ukrajinského díla autora Mazurc'e Leonida.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina NIČOVÁ**
Osobní číslo: **R11107**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Dějiny volyňských Čechů z hlediska jejich emigrace a následné reemigrace.**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce bude zkoumání důvodu odchodu Čechů do zahraničí a následná reemigrace. Autorka se dále bude zabývat způsobem života volyňských Čechů a jejich adaptací na nové prostředí. Zhodnotí historický vývoj této populace. Součástí bakalářské práce budou mapové výstupy v GIS, anglické shrnutí a práce bude odevzdána i v elektronické verzi.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 5 000 - 8 000 slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

VACULÍK, Jaroslav. Dějiny volyňských Čechů. I. Praha: Svoboda, 1997. ISBN 80-90-1878-5-4.
VACULÍK, Jaroslav. Dějiny volyňských Čechů. II. Praha: Svoboda, 1998. ISBN 80-90-1878-8-9.
VACULÍK, Jaroslav. Dějiny volyňských Čechů. III. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-2568-9.
VACULÍK, Jaroslav. Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945 - 1948. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984. ISBN 55-027-84.
OLIČ, Jiří. Volyňský dalekohled. Olomouc: Votobia, s. r. o., 2006. ISBN 80-7220-263-4.

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Pavel Ptáček, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 20. února 2012
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2012

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 20. února 2012

POUŽITÉ ZKRATKY

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ČMS – Česká matice školská

ČSR – Československá republika

NEP – Nová ekonomická politika

KSČ – Komunistická strana Československa

RA – Rudá armáda

AK – Armija Krajowa

OBSAH

1	ÚVOD.....	9
2	CÍLE PRÁCE.....	10
3	REŠERŠE LITERATURY A METODY PRÁCE.....	11
4	STRUČNÁ HISTORIE EMIGRACÍ Z ČESKÝCH ZEMÍ	13
5	EMIGRACE DO VOLYŇSKÉ GUBERNIE	15
5.1	OSÍDLOVÁNÍ PRVNÍCH HEKTARŮ PŮDY.....	16
5.2	ADAPTACE ČECHŮ S MENŠINAMI.....	17
5.3	NÁRODNOSTNÍ SLOŽENÍ OBYVATELSTVA	18
6	CHARAKTERISTIKA ŽIVOTA NA VOLYNI	19
6.1	ZEMĚDĚLSTVÍ.....	19
6.2	PRŮMYSL.....	20
6.3	SPOLEČENSKÝ A KULTURNÍ ŽIVOT	21
6.4	NÁBOŽENSTVÍ.....	21
6.5	ŠKOLSTVÍ	22
7	VOLYŇSTÍ ČEŠI V PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE.....	24
8	MEZIVÁLEČNÉ DĚLENÍ VOLYNĚ	26
8.1	ZÁPADNÍ ČÁST VOLYNĚ PATŘÍCÍ POLSKU.....	27
8.2	VÝCHODNÍ ČÁST VOLYNĚ PATŘÍCÍ SSSR	28
9	VOLYŇ ZA NACISTICKÉ OKUPACE.....	30
9.1	ÚČAST VOLYŇSKÝCH ČECHŮ NA ZÁCHRANĚ ŽIDŮ.....	32
10	VOLYŇSTÍ ČEŠI VE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE.....	34
11	REEMIGRACE.....	36
11.1	DOHODA MEZI SSSR A ČSR.....	36
11.2	ZAČÁTKY USÍDLOVÁNÍ V ČESKOSLOVENSKU	37
11.3	HROMADNÁ REEMIGRACE	40
11.4	ADAPTACE VOLYŇSKÝCH ČECHŮ	41
11.5	EMIGRACE PO ČERNOBYLSKÉ KATASTROFĚ.....	42
12	ZÁVĚR	43
13	SUMMARY	45
14	POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA.....	46

1 ÚVOD

Emigrace z českých zemí je velmi široký pojem. První větší vlna vystěhovalectví se spustila kolem poloviny 19. století, kdy byl největší zájem o druhý největší kontinent světa, Ameriku. Později se emigrovalo do jihovýchodní Evropy a menší vlna migrací byla do ostatních evropských zemí. Tato bakalářská práce se bude zabývat vystěhovalectvím do carského Ruska.

Ještě dnes, po více jak 150 letech, se stále setkáváme s lidmi, kteří nemají ani nejmenší potuchy o tom, kdo byli a stále jsou volyňští Češi a co tyto osoby udělaly pro naši vlast. Území zvané Volyň dostalo údajně jméno podle obrovských stád skotu, která se zde pásala. O toto území vedli boje Litevci, Rakušané, Tataři a v neposlední řadě Poláci a Rusové. Po porážce Tatarů ruskými vojsky v roce 1712 byla Volyň držena výhradně Rusy (Šimek, 1993, str. 5–10). Výraz volyňští Češi je použit pro část populace, která se po roce 1860 rozhodla emigrovat z českých zemí do Volyňské gubernie, která se do 1. sv. války nacházela na jihozápadním okraji carského Ruska, dnešní Ukrajině. Emigrace byla spojena především s nedostatkem hospodářské půdy, špatným průmyslovým rozvojem, sociálními problémy a postojem Rakouska-Uherska vůči českým zemím.

2 CÍLE PRÁCE

Cílem bakalářské práce bude přiblížit charakteristiku života volyňských Čechů od roku 1868 až po období jejich návratu do rodné vlasti. Práce nás bude seznamovat s důvodem emigrace a prvotním usídlováním našich občanů v oblastech Volyňské gubernie. Bude porovnávat bývalý (český) hospodářský způsob života s novým způsobem hospodaření na Volyni s největším zastoupením v zemědělství. V krátkých kapitolách bude přiblíženo zastoupení volyňských Čechů v oblasti průmyslu, který byl úzce spjat se zemědělstvím. Dále bude shrnuto fungování českého školství na Volyni a posledním základním přiblížením života volyňského Čecha bude kapitola o náboženství, které bylo největším problémem v oblasti adaptace s menšinami. Důležitou kapitolou této práce bude účast českého obyvatelstva v první světové válce, které se podílelo na osvobození Československa. V části kapitoly o nacistickém působení na okupovaném území Volyně se z historických pramenů dozvíme o genocidě páchané především na židovském obyvatelstvu. Předposlední část bakalářské práce bude popisovat osvobození Československa s účastí českých mužů a žen v druhé světové válce. A závěr této práce bude věnován poválečným událostem, především pak stěžejní kapitole o reemigraci volyňských Čechů do Československa.

3 REŠERŠE LITERATURY A METODY PRÁCE

Při zpracovávání této bakalářské práce byla využita odborná literatura, která se opírala především o archivní prameny. V menším, ovšem nepostradatelném zastoupení se práce opírá o noviny i časopisy, které obsahují články historiků a pamětníků. Tyto prameny jsou získány z Národního muzea v Praze a ze Státního ústředního archivu v Praze. Další časopisy jsou pak dostupné online z internetových stránek Sdružení volyňských Čechů a jejich přátel. Při zpracování historie emigrací z českých zemí byl využit *Sborník referátů ze semináře Historie emigrace z českých zemí*, který vydalo okresní muzeum v Mladé Boleslavi. Nejdůležitějším pramenem byl soubor publikací od Jaroslava Vaculíka *Dějiny volyňských Čechů I, II, III* (1997, 1998 a 2001).

První z těchto publikací byla zaměřena na základní charakteristiku života volyňského Čecha, zabývající se zejména hospodářským životem. V první části knihy autor analyzuje počátky přistěhovalectví a demografické poměry a v dalších částech jsou zastoupeny kapitoly od náboženství po politický život volyňských Čechů. Druhá kniha popisuje dopady válečných událostí první a druhé světové války, poválečné rozdělení Volyně a nacistickou okupaci. Vaculík rozebírá účast československého obyvatelstva v 1. československém odboji v první světové válce a účast v československé armádě za 2. světové války. K popisu obou světových válek nám posloužila publikace od autorů Jiřího Hofmana, Václava Širce a Jaroslava Vaculíka s názvem *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*. Tato kniha je rozdělena do dvou částí, a to na Protirakouský odboj a Protinacistický odboj.

Reemigrací volyňských Čechů se zabývá více publikací, ale stěžejní knihou je třetí díl *Dějiny volyňských Čechů* od Jaroslava Vaculíka, který zde popisuje nejdříve usídlování vojáků v Československu po skončení druhé světové války. Nejvíce obsáhlou kapitolou této knihy je příprava a sledování reemigrace a v závěru této knihy se pak autor věnuje usídlování reemigrantů a počátkům jejich adaptace.

Nedílnou součástí, která popisuje nacistické řádění, je publikace pana Jiřího Hofmana *Češi na ukrajinské Volyni v době holocaustu*. Autor získával podklady pro tuto knihu díky osobnímu styku a korespondenci se zachránci a zachráněnými. Větší část této knihy tvoří přeložené dílo Sama a Anny Goldenbergových *Šeptání v temnotě*

(Whispers in the darkness), které je věrohodným zdrojem informací popisujících život Goldenbergových během nacistické okupace. Velmi přínosnou publikací se stal sborník *Kapitoly z dějin volyňských Čechů*, jehož koordinátorem je Vladimír Dufek. Obsah sborníku tvoří především přednášky historiků a vybraných odborníků, kteří zde popisují významné události, které se během jejich života či během života jejich blízkých na Volyni odehrály.

Hlavní metodou pro zpracování této práce byla kompilace orální historie. Hlavním cílem bylo získávání faktů z řad pamětníků. Podařilo se získat informace od osob, které se na Volyni narodily, jako velmi mladé se účastnily druhé světové války a po roce 1945 emigrovaly zpět do Československa. Z jejich vyprávění popisujeme část jejich života na Volyni, cestu z Ukrajiny do Čech a prvotní usídlování v rodné vlasti. Nejvíce informací nám poskytl pamětník Ing. Miroslav Němec a jeho manželka Jaromíra Němcová Ničová.

4 STRUČNÁ HISTORIE EMIGRACÍ Z ČESKÝCH ZEMÍ

Začátky větších emigrací z českých zemí jsou datovány do první poloviny 19. století. Hospodářská situace po napoleonských válkách byla celkem uspokojivá, ale již ve čtyřicátých letech byly české země postiženy obdobím sucha a neúrodou brambor. To už čeští obyvatelé začali vážně přemýšlet o emigraci do USA (Rechcigl, 2000, str. 20).

Příčiny emigrace byly dvojího druhu. Za prvé to byla touha po lepším životě a touha po osobní svobodě, které se jim projevem sociálně-ekonomických podmínek v rakouském mocnářství nedostávalo. Nerovnoprávné postavení Čechů v habsburské monarchii se stalo pro většinu z nich rozhodující pobídkou. Mezi další méně významné důvody vystěhovalectví byly informace od přistěhovalců z USA, kteří líčili, až zveličovali své pozitivní životní poměry. U jedinců pak můžeme pozorovat emigraci politickou, z osobních důvodů nebo motivovanou snahou vyhnout se vojenské službě (krajane.net, 2010).

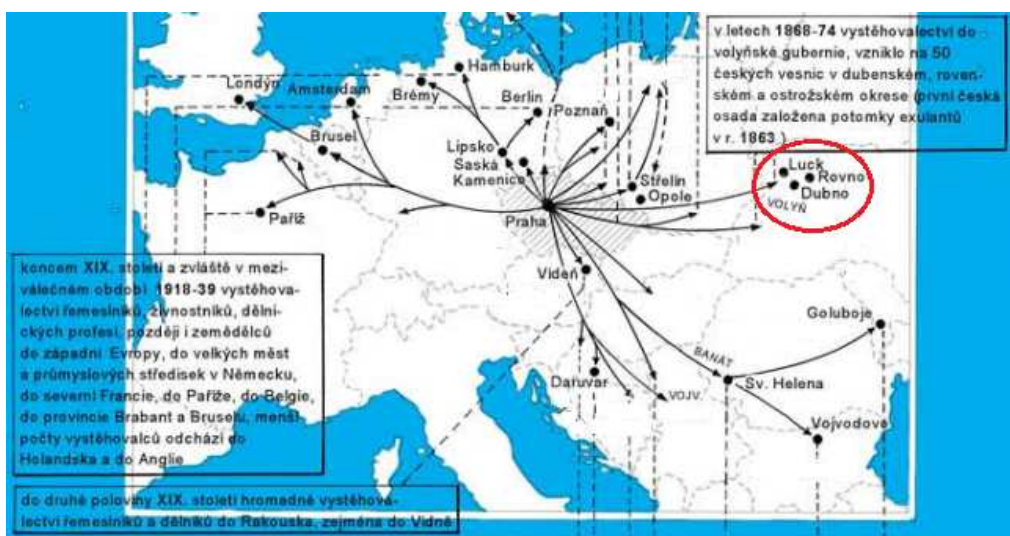
Hlavním podnětem pro vystěhování se stala válka prusko-rakouská, jejíž rozhodující bitva se odehrála na našem území. Napáchala zde obrovské škody nejen na majetku, ale zdevastovala i půdu. Nastalo období hospodářské krize. Špatná hospodářská situace, žádný průmysl a nedostatek jídla donutily české obyvatele k přesídlení.

Vystěhovalectví z Rakouska-Uherska se řídilo patentem císaře Františka I. z roku 1832. Podle patentu byl za vystěhovalce považován ten poddaný, který se do cizího státu vystěhoval s předsevzetím, že se více zpět nevrátí. Žadatelé o vystěhování museli být svéprávní, oproštěni od vojenských závazků a dalších zvláštních povinností. Pokud žadatelé vyhověli všem podmínkám, obdrželi souhlas k vystěhování a rakouský pas, jehož platnost byla omezena jen na dobu cesty potřebné k přesídlení. Pro emigraci do USA v roce 1852 je odhadováno vystěhování asi 4000 osob a o tři roky později dalších 2088 (Kysilka, 2000, str. 24).

První kroky Čechů v USA směřovaly do států kolem Velkých jezer na severu, zejména do Wisconsinu a později do Illinois. V 70. a 80. letech se emigrace přesunula dále na západ do San Franciska, Minnesoty, Nebrasky, Jižní a Severní Dakoty. Nejvíce

Čechů se usídlilo v Texasu a v Chicagu. Emigranti se nejčastěji přeplavovali lodí z Brém nebo Hamburku. Méně početná emigrace koncem 19. století je zaznamenána i do Brazílie, především do Ria de Janeiro (Jermář, 2000, str. 38). Poslední větší vlna emigrace do USA je zaznamenána po roce 1948, kdy se na našem území k moci dostali komunisté, a stovky lidí odešly do nuceného exilu.

Po roce 1868 se emigrace obrátila do východních zemí. Do tehdejšího carského Ruska odcházely tisíce lidí, především kvůli levné půdě. V jednotlivých dekadách 20. století se typy emigrací lišily. Od Rakouska-Uherska až do první republiky šlo o důvody převážně ekonomické (Drbal, 2004, str. 46). Od roku 1948, a především pak po roce 1968 se jednalo o důvody politické. Těžko můžeme uvést počty emigrantů, protože převažovala ilegální emigrace, o které se hovoří, že byla desetkrát početnější než povolená emigrace. Dále lidé emigrovali do Velké Británie, Německa, Francie, Rakouska, Švédska, Holandska, mimo Evropu do zemí Latinské Ameriky a někteří až do Austrálie a na Nový Zéland.

Obr. 1 Vlna emigrace do evropských států

(zdroj: upraveno dle www.krajane.net)

5 EMIGRACE DO VOLYŇSKÉ GUBERNIE

Proč Češi upřednostňovali vystěhoavectví do carského Ruska na místo Ameriky, která v té době byla brána jako země nekonečných možností? Na cestu do Ameriky lidé potřebovali značný kapitál, ale nejenom na cestu, ale i na začátky budování nového života v této zemi. To si mohli dovolit jenom ti nejzámožnější obyvatelé.

Jak uvádí Jaroslav Vaculík (1997, str. 15) zrodila se myšlenka obrátit vystěhoavectví do východních slovanských zemí viz. obrázek 2, kde by Češi nemuseli ztrácet svou národnost a posilovali by tamní Slováky. Carské Rusko mělo velký zájem o kolonizaci svých území právě českým obyvatelstvem, které by pozvedlo ekonomiku i hospodářství a zároveň by se přizpůsobovalo tamní populaci. Emigraci měla pod dohledem česko-ruská komise. Ta měla za úkol zjistit rozlohu nabízené půdy a dát dohromady seznam zájemců o přesídlení. Hlavním lákadlem se stala levná půda, která byla až o desetinásobek levnější než u nás a vzdálena pouze 100 km od rakouských hranic.

Rozloha Volyňské gubernie v roce 1905 byla 71 853 km² a žilo zde 3,5 milionu obyvatel (Vaculík, 1997, str. 141). Podle Zabelina (1887, str. 169) přišlo na Volyň prvních 17 rodin, které zde založily osadu Luthardovku, už roku 1863. Dále se autor zmiňuje o hlavní vlně migrace, která začala roku 1886, kdy přesídlilo 135 rodin. Emigranti cestovali převážně vlakem, kdy konečnou stanicí byla rakouská stanice Brody, odkud pak přistěhovalci, zejména ti majetnější, cestovali v povozech tažených koňmi a chudobnější táhli svůj majetek na vozících ručně nebo zapřáhli psí spřežení. Imigranty netvořili jen zemědělci, ale i řemeslníci, obchodníci a průmysloví dělníci. Jednalo se především o lidi mladší a střední generace. Jen tyto generace totiž mohly zvládnout prvotní šoky, které je čekaly (Dufek, 1997, str. 12).

Obr. 2 Směr emigrace do Volyňské gubernie

(zdroj: upraveno dle Tarr and McMurry Geographies – Europe)

5.1 OSÍDLOVÁNÍ PRVNÍCH HEKTARŮ PŮDY

Vůdčími osobnostmi vystěhovaleckého proudu na Volyň byli František Příbyl a Josef Olič, kteří dobře věděli, do jakých poměrů nové osadníky přivedou, ale spoléhali na jejich píli a pracovitost (Šimek, 1993. str. 12).

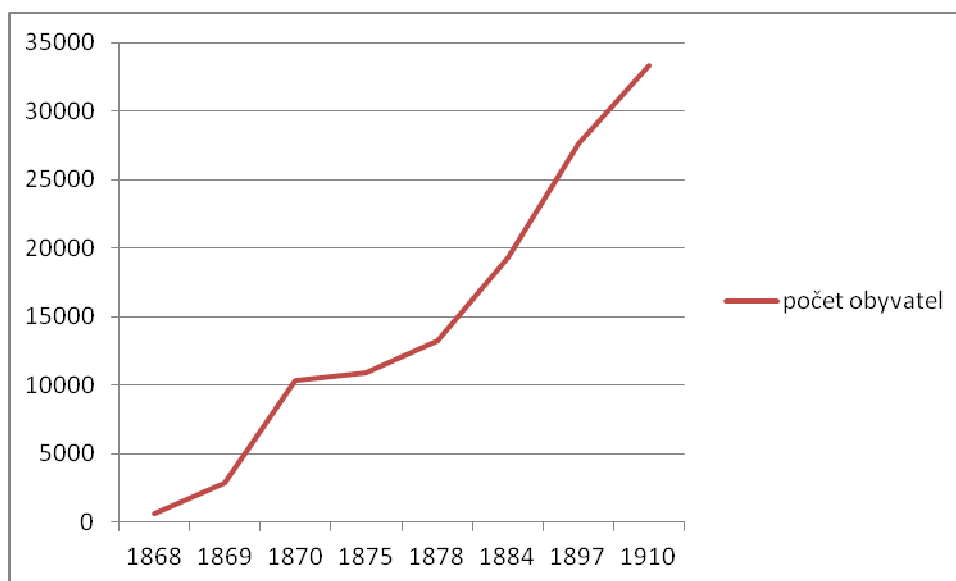
Půda přidělená imigrantům nebyla nikdy dříve obdělávána. Češi kupovali spíše lesní půdu, protože byla nejlevnější. Les museli vykácet a vyklučit pařezy. Na mýcení lesa měli jenom motyky, sekery, pily a krumpáče. Poté půdu museli několikrát zorat, než byla připravena k setbě.

Zpočátku žili volyňští Češi více než skromně. Chodili bosí nebo v dřevácích a oblékali se do šatů vlastní výroby, neboť mezi nimi bylo dosti tkalců. Češi si mnohdy museli přivydělávat povoznictvím, prací na stavbě železnice Brest – Kyjev nebo prací u místních obyvatel. Zadlužovali se u židovských lichvářů (Vaculík, 1997. str. 22).

Zprvu bydleli ve zchátralých budovách koupených dvorů nebo v zemljankách. Zemljanky byly díry vykopané v zemi, pár metrů dlouhé a široké, hluboké asi do 2,5 metrů. Tyto díry neměly odvodňovací systém, proto když přšelo nebo tál sníh, byly

zaplavené. Velikost zemiňanek záležela na počtu ubytovaných osob. Byly zastřešeny většinou slámou nebo chrastím. Postupem času si stavěli domy dřevěné. Stáje pro dobytek byly součástí domu, oddělené od obytné části chodbou. Domy se stavěly pár metrů od komunikace. Špatné životní podmínky způsobovaly mnohé infekční nemoci a choroby, z nichž nejčastější byla cholera. Většina českého obyvatelstva se usídlila na vesnici, jen obyvatelstvo z řad inteligence se usídlovalo ve městech. Další nové osady byly zakládány v újezdě Rovno, Dubno, Luck, Žitomir a další. Nejvíce osídlenými okresy se stal újezd Rovenský a Dubenský (Vaculík, 1997, str. 19).

Obr. 3 Růst počtu volyňských Čechů od roku 1868 do roku 1910

(zdroj: Vaculík, 1997)

5.2 ADAPTACE ČECHŮ S MENŠINAMI

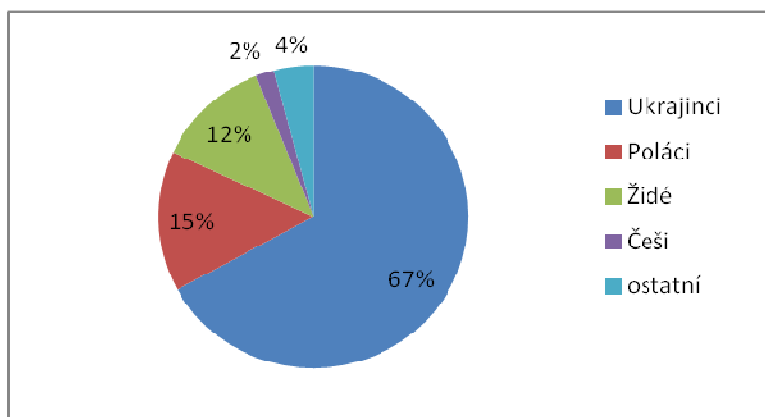
Pamětníci popisují, jak se dívalo místní obyvatelstvo na přistěhovalce s nedůvěrou. Vadilo jim, že jim imigranti zabírají nejlepší půdu, zavádí nové zemědělské postupy a pěstují nové plodiny. Postupem času se nechali inspirovat a české obyvatelstvo napodobovali.

Roku 1870 byla českým přistěhovalcům carem udělena řada výhod. Například můžeme uvést osvobození od daní na 20 let, umožnil jim také vlastní českou samosprávu, náboženskou svobodu, zakládání českých národních škol a nemuseli

rukovat do armády. Češi se také na rozdíl od Ukrajinců stali vlastníky své půdy, se kterou mohli libovolně disponovat (Šimek, 1993, str. 23). Tato privilegia vyvolávala mezi menšinami nelibost k českému přistěhovalectví. Po čase se životní úroveň přesídlenců stabilizovala a oproti majoritnímu obyvatelstvu se zvýšila natolik, že tyto výhody car úplně zrušil (Němec, 2013, str. 101). České přistěhovalce nemělo rádo pravoslavné obyvatelstvo. I přesto, že Češi byli vzdělanější a zkušenější, snažili se nevynikat nad zdejším obyvatelstvem a snažili se vycházet se všemi. Nejbližší vztahy udržovali s židovským obyvatelstvem, které s nimi zpočátku jako jediné obchodovalo. Z vyprávění pamětníka se dozvídáme, že Ukrajinci nechtěli Čechům nic prodávat, protože byli pověřiví. Říkalo se, že když prodají Čechovi osivo, neurodí se jim půda, a proto veškeré obchody vyřizovali přes Židy.

5.3 NÁRODNOSTNÍ SLOŽENÍ OBYVATELSTVA

Volyňská gubernie byla během válek ve vlastnictví mnoha zemí. Proto jsme zde mohli najít velké zastoupení menšin. Nejpočetnější skupinu přelomu 19. a 20. století tvořili výhradně Ukrajinci, kterých zde žilo více jak 67 %, žili výhradně na venkově. Poláci tvořili asi 15 % a Židé 12 %, obě menšiny pobývaly výhradně ve městech. Češi, žijící převážně na venkově, tvořili asi 1,9 %. Zbytek obyvatel tvořili Němci, Rusové a jiní (Hofman, 1995, str. 13).

Obr. 4 Národnostní složení obyvatelstva na Volyni

(zdroj: Hofman, 1995)

6 CHARAKTERISTIKA ŽIVOTA NA VOLYNI

České přistěhovalectví na Volyň zpočátku nepřineslo očekávané ovoce. Češi si teprve museli vytvořit nové podmínky pro život. Největší dřinou se jim stala příprava zemědělské půdy a pozemků. Zpočátku žili velmi skromně a až po čase, kdy úroda začala vydělávat, mohli pokračovat v budování svých obydlí. České obyvatelstvo se snažilo dbát i na kulturní a společenský život, a proto od začátku osídlení zakládalo české školy, ve kterých byl mimo jiné i divadelní kroužek. Kamenem úrazu se stalo na Volyň náboženství, kdy se čeští obyvatelé především katolického vyznání dostali do souboje dvou vedoucích církví v této oblasti. I přes veškeré překážky, kterými si museli volyňští Češi po dobu 70 let na Volyň projít, neztratilí svoji hrdost, chuť k práci a lásku k vlasti.

6.1 ZEMĚDĚLSTVÍ

Počáteční kapitál, se kterým Češi na Volyň přišli, použili zejména na koupi pozemků a půdy. Nenechali si žádné peníze ke koupi dobytka, náradí a osiva. Tamní zemědělci používali trojpolní systém hospodaření. Stroje na orbu neměli, používali dřevěné nástroje, které si sami vyrobili. Češi trojpolní systém neuznávali. Než něco zaseli, půdu vícekrát zorali a na hnojení používali kravský hnůj. Ukrajínští rolníci orali jenom jednou a nehnojili, protože hnojení mrvou neznali a navíc jim to připadalo nechutné a nehygienické. Proto jejich úroda byla třikrát až čtyřikrát nižší ve srovnání s úrodou českého zemědělce. Zvyšující se prosperita českých hospodářů vyvolávala mezi menšinami spory. Postupem času Češi vyměnili dřevěné stroje za železné, zatímco Ukrajinci stále obdělávali dřevěnými. Češi první rok sklízeli úrodu společně a rozdělovali si ji podle velikosti zakoupené půdy.

Chovali převážně prasata, koně, kozy a drůbež. Pokud bychom měli srovnat chov a péči o dobytek, u ukrajinského hospodáře a u českého najdeme opět mnohé rozdíly. Dalo by se říci, že se český dobytek měl jako v bavlence. Krávy dojili třikrát denně, poté je čistili a na závěr vykydali hnůj. Chlévy byly čisté a vylíčené. Skot Ukrajince stál ve vlhkých zanedbaných chlévech a nebyl nikdy čištěn.

Pěstovali zejména obilí, především pak pšenici, ječmen, žito a oves, jenž sloužil jako krmivo. Mezi další hojně pěstované plodiny patřily brambory, cukrová řepa, hrách či lnička. Právě ječmen se stal stěžejní plodinou pro hospodářský růst. Podle Vaculíka (1997, str. 43) byli zakladateli chmelařství na Volyni Češi. Díky dobrým klimatickým a půdním podmínkám se dařilo produkovat nejlepší druhy chmele. Velký rozmach zaznamenalo i ovocnářství. Nejdříve si Češi vysazovali ovocné stromy doma na zahrádkách, poté zakládali ovocné sady. S ovocnými sady souvisel i rozvoj včelařství. Med si pěstovali pro vlastní potřebu.

6.2 PRŮMYSL

Z vyprávění pana Němce víme, že největší komplikací pro české přistěhovalce byla chybějící infrastruktura. Proto po příchodu začali přistěhovalci budovat selské usedlosti, objevují se první cihelny a lomy, bez kterých by nešlo stavět cesty a domy. Nejvíce zastoupený byl potravinářský průmysl, jelikož se všechno točilo okolo zemědělství. Dalo by se říci, že průmysl vznikal podle potřeb obyvatel. Stavěly se mlýny na zpracování mouky, mlékárny, konzervárny, cukrovary, lihovary, pivovary, rozvinutý byl i masný průmysl. Počet mlýnů byl kolem 113, dále se zde nacházelo 32 mlékáren, 5 cukrovarů a 19 větších cihelen (Hofman, 1995, str. 12).

Na konci 60. let 19. století byly zakládány první chmelnice. Sadba z Čech, kterou přivezli, nezvládala půdní podmínky. Než si dopěstovali vyhovující typ žateckého chmele, stálo je to hodně práce. Poté nastal prudký rozvoj chmelařství na Volyni. V roce 1909 bylo na Volyni 2700 ha chmelnic, největší v Kvasilově se 136 ha, v Mirohošti se 109 ha, v Hlinsku s 67 ha (Mazurec, Leonid, 2009). Již v roce 1918 se na Volyni nacházelo 22 pivovarů, které vlastnili výhradně Češi (Vaculík, 1997, str. 49).

Pivovar Šmolík byl prvním pivovarem na území Volyňské gubernie. Nacházel se v Hlinsku a pivo produkoval už v roce 1871 (tedy necelé 3 roky od přesídlení Čechů na Volyň). Jednalo se o pivovar, který vyvážel pivo také do Moskvy, Petrohradu, na vzdálený Kavkaz i na carský dvůr. Další významný pivovar Zeman se nachází ve městě Luck a vyrábí pivo dodnes (Němec, 2013).

V hutním průmyslu měla zastoupení slévárna mědi a litiny. Už roku 1874 se na Volyni nacházela první česká strojírna a slévárna, která vyráběla zejména zemědělské stroje (Vaculík, str. 51). Češi si přivydělávali i jako hostinští. V každé vesnici se nacházel minimálně jeden hostinec.

6.3 SPOLEČENSKÝ A KULTURNÍ ŽIVOT

Společenský život Čechů na Volyni můžeme datovat od počátku jejich příchodu. Po tvrdé práci na poli se scházeli alespoň jednou týdně ve společenských místnostech, které se většinou nacházely v hostinských domech, aby zavzpomínali na svou rodnou zemi. Mnozí z nich byli nadaní hudebníci. Hráli především na dechové nástroje. Zakládali kapely a vystupovali buď lidem jen tak pro radost, nebo při nějaké významné události.

Vznikala i ochotnická divadla. V divadelních hrách vystupovaly převážně děti. Historické a komediální hry byly nejoblíbenější. V létě se hrávalo na improvizovaném jevišti na louce a v zimě v hostinci (Vaculík, 1997, str. 57). Z českých zemí se snažili odebírat časopisy a knihy, aby se nadále mohli vzdělávat a mít přehled o aktuálním dění v českých zemích. Zpočátku zde byly knihovny české, ale postupem času je vystřídaly knihovny ruské, a to z toho důvodu, že další generace volyňských Čechů mluvila převážně rusky. Pokoušeli se vydávat i časopisy, například Česko-ruský list, Ruský Čech a další méně významné časopisy. Pro nedostatek předplatitelů však časopisy zanikly. Nejvýznamnějším časopisem se stal Čechoslovan, který se zaměřoval na kulturní, hospodářské a ekonomické dění.

6.4 NÁBOŽENSTVÍ

Už z historie známe špatné náboženské rusko-polské vztahy. Na Volyni byly tyto vztahy vyostřeny o něco více než kdekoli jinde. Zde se nacházela menšina Poláků, kteří uznávali církev římskokatolickou, a pravoslavná ruská menšina.

Po bitvě na Bílé hoře si římskokatolická církev opět získala dominantní postavení v českých zemích. Přistěhovalci přicházeli z prostředí, kde většina národa

byla začleněna do této církve. Z počtu volyňských Čechů se k ní hlásily více jak tři čtvrtiny obyvatel. Vztahy mezi církvemi na Volyni se ještě více zhoršily po příchodu Čechů. Obě církve se snažily posílit své postavení a začal boj o přetahování imigrantů ke své víře. Ruští občané je za katolíky nepovažovali, byli pro ně spíše potomci husitů, kteří jim nevadili, protože husitská církev měla blízko k pravoslavné. Češi žádali o vytvoření své vlastní české husitské církve. To jim bylo umožněno roku 1870, kdy jim jako husitům byla udělena náboženská svoboda (Širc, str. 22). Ve farnostech kázali čeští faráři a bohoslužby byly v českém jazyce. Pouze z taktických důvodů jim byla udělena náboženská svoboda. Rusové totiž věřili, že postupem času a ovlivňováním kněží stejně Češi přejdou k pravoslaví.

Na Volyni tehdy kázali 3 faráři. První z nich se přikláněl k pravoslaví, druhý k církvi evangelické a třetí ke katolické. Kněží byli ve svých kázáních nejednotní, názorově odlišní, nedokázali pastoračně pokrýt oblast své farnosti zejména na jaře, na podzim a v zimě kvůli nedostatku dopravní propojenosti. To vedlo k tomu, že se Češi na západní straně obraceli na polské kněží a na východní straně na kněze pravoslavné (Šimek, 1993, str. 30). Ukázalo se, že sjednocení Čechů pod jednou vírou je nemožné. Češi byli laxní k náboženství, málo chodili do kostela. Po smrti Alexandra II. jim privilegia svobodné volby odebrali. Roku 1884 vydaly carské úřady zákon, který zakazoval katolíkům koupě pozemků. Tím započal útok pravoslavného duchovenstva na Čechy-katolíky. Češi v podstatě neměli na vybranou. Buď se mohli držet katolictví, a tím pádem se zříct práv na půdu, nebo přejít k pravoslaví (Martinovský, 1983). Postupem ekonomických tlaků a vlivem rusifikační politiky nakonec přešlo k pravoslaví 75 % Čechů. Nutno podotknout, že církev měla tehdy obrovskou moc. Prováděla sčítání obyvatel, evidovala porody, úmrtí, rozvody a další. Car využíval církev jako manipulační orgán.

6.5 ŠKOLSTVÍ

Otázka školství se řešila od počátku přistěhovalectví. Imigranti se i v těžkých existenčních podmínkách chtěli postarat o vzdělávání mládeže. Českých učitelů byl nedostatek, proto učil ten, kdo uměl učit. Ze začátku to byly matky, které vyučovaly doma. Češi byli zvyklí mít školy a žádali i cara o založení škol na Volyni. Jak uvádí

Křižanovskij (1887, str. 81), po carském rozhodnutí z 16. 3. 1870 byly založeny 3 školy, a to v Hlinsku, Mirohošti a Buderáži, kde vyučovali dva učitelé, jeden Čech a druhý Rus, kteří od státu dostali služné ve výši 500 rublů ročně. Nejdříve se chodilo do přípravných tříd, kde se vyučovaly předměty v češtině. Poté se přecházelo do vyšších tříd, kde se učilo rusky. Kvůli velké vzdálenosti vesnic od školy nemohli všichni posílat své děti na studium, i když si to přáli. Čeští učitelé se snažili mimo vyučování předmětů vést děti k pěveckým a divadelním kroužkům a vedli knihovny. Češi, kteří měli peníze, posílali své děti na studium do Čech.

Mezi výhodami vydané carem bylo také české školství hrazené státem. Roku 1890 se na Volyni nacházelo 31 českých škol s celkovým počtem 1417 žáků. Jedna česká škola připadla na 500 Čechů, což byl velmi příznivý poměr oproti jiným menšinám. Rok na to skončily příznivé podmínky, zrušily se carské výnosy, rusifikovaly se české školy a převáděly se na školy farní (Hofman, 1995, str. 14).

Ministerstvo národní osvěty povolilo pedagogické kurzy pro české učitele, kterých se zúčastnilo 29 osob. Ty byly rozděleny do tří skupin. V první skupině (15 osob) byli učitelé, kteří nejlépe ovládali ruský jazyk a mohli učit rusko-české děti. V druhé skupině (8 osob) byli učitelé schopni vyučovat české děti rusky a třetí skupina byla shledána nevyhovující pro budoucí vyučování v ruských školách. Programem kurzů bylo vyučování pravoslaví, ruského jazyka, geografie, historie a aritmetiky (Vaculík, 1997, str. 128).

S velkou námahou se podařilo Čechům v roce 1923 založit Českou matici školskou, která měla sídlo v Lucku. Z vlastních finančních prostředků vybudovali přistěhovalci 80 škol. Česká matice měla své pobočky v 69 obcích na západní Volyni (Hofman, 1995, str. 15). I přes zákazy se čeština vyučovala soukromě.

7 VOLYNŠTÍ ČEŠI V PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

Když v roce 1914 vypukla první světová válka, volynští rolníci zpočátku nevěděli, s kým Rusko bojuje. Informace získali až od vojáků, kteří táhli na frontu přes jejich vesnice. Zrovna probíhaly žně a každý se snažil zachránit svou úrodu. Carské úřady v roce 1914 nařídily odvod koní do armády. Od hospodářů se za hotové peníze kupovalo seno, oves a brambory (Vaculík, 1998, str. 6).

Několik tisíc ruských Čechů bylo mobilizováno do ruské armády. Mobilizace se dotkla asi 5000 Čechů z Volyně. Ruští Češi s rakouským občanstvím byli vyzváni ke vstupu do českých dobrovolnických družin. Na Volyni vznikla vojenská jednotka nazývaná Česká družina. Vstupovali do ní dobrovolníci z řad Čechů s ruským občanstvím, ale i rakouští občané, kteří požádali o ruské státní občanství. Tento československý odboj v Rusku měl demokratický ráz. Muži vstupovali do družiny z vlastního vědomí povinnosti k národu, nikdo nečekal odměnu. Česká družina se po schválení ruským ministerstvem války a ministerskou vládou stala součástí ruské armády. Veškerá výzbroj a výstroj byla dodávána ruskou armádou. Bylo určeno, že Česká družina bude pěší jednotkou a bude se podílet na osvobození území Českých zemí (Hofman, Širc, Vaculík, 1999, str. 12).

Volyně se stala centrem válečných událostí, obyvatelé museli opouštět své domy, vojáci jejich obydlí často zapalovali jako ochranný prvek před nepřítelem. Češi museli zásobovat ruské vojsko mimo jiné koňmi s povozy, masem, chlebem, cukrem. S vysídlením některých obcí se často pojil vznik epidemií, hladu a velké bídy. Lidé zakopávali nebo zazdívali do sklepů všechno, co se dalo, od obilí a brambor po šaty a nádobí. Po prohře Německa a Rakouska-Uherska v roce 1918 došlo ke stažení vojsk těchto velmocí. Území západní Volyně bylo válkou dosti zdevastované. Domy byly vyhořelé a zbourané, sady vypálené, pole, lesy a chmelnice zničené. Češi se nestačili ani vzpamatovat a téhož roku zde následovala občanská válka.

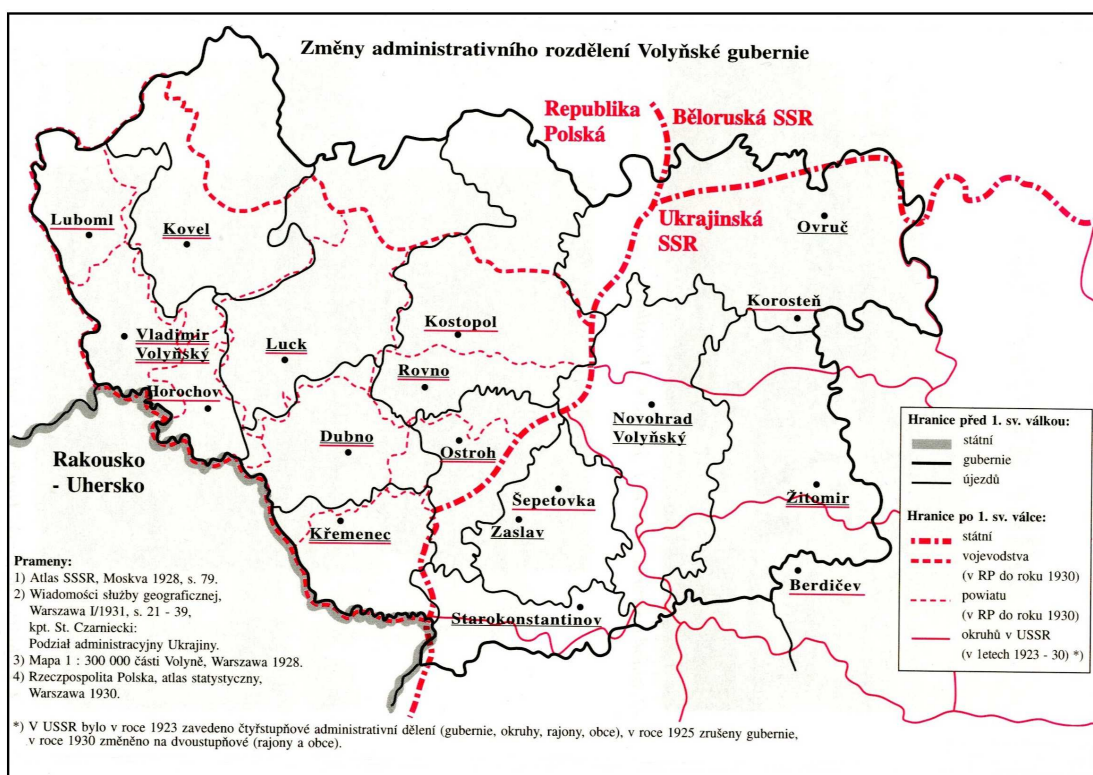
Občanská válka propukla mezi ukrajinským Direktoriem, bílými Rusy, bolševiky a Poláky. Za bolševismu v roce 1919 se rozmohly loupežné bandy, které loupily se zbraněmi v ruce a za bílého dne. Ukrajinci, kteří si chtěli uchránit svůj majetek, posílali bolševiky k Čechům, které považovali za bohaté (Vaculík, 1998, str.

8). Panování bolševiků si vyžádalo desítky českých obětí. Klid na Volyni zavládnul až v roce 1920 po příchodu Poláků. Čechům připadalo, jako by se zrovna přistěhovali z vlasti. Znovu museli budovat svá obydlí, hospodářské budovy, shánět hospodářské stroje a náčiní. Díky jejich pracovitosti a pílí se válkou postižené území rychle vzpamatovalo.

8 MEZIVÁLEČNÉ DĚLENÍ VOLYNĚ

V březnu 1921 byla v Rize podepsána polsko-ruská mírová smlouva, která rozdělila Volyňskou gubernii na západní a východní část. Západní větší část připadla Polsku a východní SSSR viz. obrázek 5. Životy Čechů v těchto částech Volyně se vyvíjely dosti odlišně. Zatímco v polské části česká hospodářství prosperovala, sovětská část byla vystavena zejména v třicátých letech násilné kolektivizaci. Jejich osudy se znovu spojily v roce 1939, kdy se západní část dostala znovu pod nadvládu sovětského svazu.

Obr. 5 Změny administrativního rozdělení Volyňské gubernie

(zdroj: Hofman, 1995)

8.1 ZÁPADNÍ ČÁST VOLYNĚ PATŘÍCÍ POLSKU

Z prvního sčítání lidu v Polsku z roku 1921 bylo zjištěno, že na Volyni žilo 984 000 Ukrajinců, 241 000 Poláků, 152 000 Židů, 25 000 Čechů a 25 000 Němců (Vaculík, 1998, str. 32).

Ústavou a vládními nařízeními bylo upraveno právní postavení národnostních menšin v Polsku. Versaillská dohoda z 28. 6. 1919 zavazovala Polsko zabezpečit všem svým obyvatelům svobodné vykonávání náboženství, ochranu života, rovnoprávnost v oblasti občanských a politických práv. Měli přístup k veřejným úřadům a profesím, mohli zakládat soukromé školy a další vědecké, náboženské, společenské a dobročinné instituce (Sworakowski 1935; str. 71)

Po dobu meziválečných let život na polské straně Volyně vzkvétal. Čechům se dařilo v zemědělství ještě více než před válkou a díky růstu cen za zemědělské produkty rostly i příjmy zemědělců. Češi nestačili pracovně pokrýt svá zemědělství a obvykle najímali námezdní pracovníky, většinou ukrajinské národnosti. Potravinářský průmysl se stal pýchou západní Volyně. Nezaostával ani kulturní a společenský život. Zřizovaly se veřejné knihovny, hrála se divadla, objevil se první rozhlas a gramofonové desky. Vycházely časopisy Hlas Volyně, Buditel, Krajanské listy a další. Ve školách se vyučovalo v mateřském jazyce, nátlak proti tomu byl protizákonný. Zakládání školy podporovaly ČMS a ČSR finančně, knihami a časopisy. Zamožnějším se podařilo odcestovat na návštěvu do Československé republiky. České vesnice se lišily od ostatních svou výstavností a pořádkem. Vztahy mezi menšinami byly víc než dobré. Doba prosperity skončila s nástupem druhé světové války.

Obr. 6 Wojvodství volyňské

(zdroj: převzato z JewishGen, 2013)

8.2 VÝCHODNÍ ČÁST VOLYNĚ PATŘÍCÍ SSSR

Východní sovětské Volyni připadlo z dosavadní Volyňské gubernie 27 999 km², což bylo asi 45 % území Volyňské gubernie (Administrativno-territrialnyj sostav SSSR, 1925, str. 39).

Žilo zde 6 896 Čechů a Slováků. Východní Volyň byla těžce poškozena válečnými událostmi. Týkalo se to zejména chmelařství, které bylo hlavním pramenem blahobytu. Česká hospodářství postihlo brutální vymáhání potravin, peněžní a věcná kontribuce, pracovní povinnost, rekvizice koní a nucené rekrutování mladých mužů (Vaculík, 1998, str. 83).

Po skončení občanské války vyhlásila sovětská vláda a sám Lenin NEP (Novou ekonomickou politiku). Bylo to období hospodářského rozkvětu. Obnovovaly se továrny, spravovala se města, zvýšila se poptávka po chmelu, dovážely se nové zemědělské stroje z ČSR a začala mohutná výstavba českých osad (Ent, 1997, str. 91). Období NEP bylo bráno jako zlatá doba. Vypadalo to, že se zase začalo blýskat na lepší časy. Opak byl bohužel pravdou.

V roce 1928 začal Stalin zavádět kolektivizaci zemědělství. Průběh kolektivizace na Volyni si vyžádal mnohé životy, zejména zámožnějších Čechů, které bylo potřeba připravit o majetek. Co si vlastně představit pod slovem kolektivizace? Jednalo se o přeměnu soukromého zemědělství na kolektivní. Jednotlivá zemědělství se spojovala do vládou ovládaných družstev a státních podniků. V Rusku vznikaly kolchozy a sovchozy. Jednalo se o velké zemědělské podniky, ve kterých pracovalo obyvatelstvo jedné i více vesnic. České obyvatelstvo bylo postiženo nejvíce, protože jejich hospodářství bylo nejvyspělejší.

Češi se nechtěli vzdát svého těžce nabytého majetku. Srozumitelným způsobem jim byla dána možnost výběru, a to buď mezi kolchozem, anebo Sibiří. Poté nabrala kolektivizace rychlý spád. Stačil sebemenší prohřešek proti režimu, třeba špatné zacházení s dobytkem, sběr klásků ze sklizených polí, podomní obchod s droždím či borůvkami a dotyčný se stal politickým odpůrcem režimu a navždy skončil ve věznici, ze které se většinou nevrátil, nebo byl deportován na Sibiř (Hostička, 1997, str. 100).

Mnozí se před kolektivizací snažili uniknout do Československa. V první polovině roku 1930 jich ze SSSR odjelo 250 a dalších 250 bylo připraveno k odjezdu. (Vaculík, 1998, str. 94). Když po skončení druhé světové války přišla nabídka emigrovat zpět do své rodné země, neváhali ani minutu. Byl to právě vztah Čechů k ruské kolektivizaci, který rozhodl o návratu do vlasti.

9 VOLYŇ ZA NACISTICKÉ OKUPACE

1. září roku 1939 přepadl Hitler Polsko. Německo-polská válka na Volyni trvala asi 2 týdny, a přesto se dotkla české menšiny. Vyžádala si ztrátu 45 Čechů, kteří bojovali v polské armádě. Ti buď padli, nebo se stali německými zajatci (Hofman, Širc, Vaculík, 1995). Daleko větší zásah zaznamenala západní Volyň s příchodem sovětské armády. Po vzoru východní části Volyně začala násilná kolektivizace i tady. Netrvala dlouho, protože již v roce 1941 sem přišla nacistická okupace. Během německé okupace bylo zacházeno s obyvateli Volyně krutě až nelidsky. Jak z historie známe, nejvíce byli postiženi Židé, které odváděli do ghatt. Nacistické koncentrační tábory se nacházely ve všech okresech na Volyni.

Němci brali Ukrajinu jako zásobárnu potravin a zdroj levné pracovní síly. Nepodporovali žádné ukrajinské nacionalistické hnutí. Na jaře roku 1942 zesílil spontánní odpor Ukrajinců vůči totálnímu nasazení mladých lidí na práce v Německu. Mládež začala odcházet do lesů, kde vznikaly banderovské oddíly¹, které později nesly název Ukrajinská povstalecká armáda. Příslušníci této armády vyhazovali do vzduchu mosty a železnice a přepadávali transporty s osobami, které byly odvlékány na práce do Německa. V roce 1943 se jim podařilo zabránit vybrat Němcům 75 % kontingentu zemědělských dodávek. Nacisté na to reagovali teroristickými akcemi (Vaculík, 1998, str. 104).

Kromě banderovských oddílů¹ se v době okupace na Volyni pohybovaly i další oddíly. Byli zde sovětští partyzáni, kteří byli hlavním nepřítelem UPA, proti německým a zároveň sovětským oddílům bojovali polští partyzáni známí jako Armija Krajowa. Kromě toho se zde pohybovaly ozbrojené oddíly, které vznikly z řad dezertérů.

---

¹ Banderovské oddíly: Ozbrojený oddíl Banderovci získal jméno po svém zakladateli Stepanu Banderovi, který se angažoval do politiky již od svého mládí. Byl členem Organizace ukrajinských nacionalistů, která bojovala za samostatnost Ukrajiny. Na území, kde velel Bandera, probíhaly teroristické akce a atentáty. Po atentátu na polského ministra vnitra byl Bandera odsouzen k doživotí. V roce 1939 ho vysvobodili Němci, ale později byl převezzen do německého koncentračního tábora. Po propuštění na podzim 1944 ze zahraničí řídil Ukrajinskou povstaleckou armádu (UPA). Cílem této organizace bylo sjednotit všechny Ukrajince bojující proti sovětskému svazu. (cz.altermedia.info)

Všechny tyto jednotky přepadávaly, vykrádaly a vypalovaly vesnice. Mimo vražd se setkáváme i se znásilňováním. Během okupace se život na Volyni vrátil zpět do let imigrace do této oblasti. Opět nebylo nic k dostání a lidé si museli všechno vyrábět sami. Ve dne museli Češi zásobovat Německo pravidelnými dodávkami potravin, v noci přicházely oddíly partyzánů, které si braly všechno samy. Němci uzavřeli školy, divadla, knihovny. Zůstaly jen restaurace a kina, ale pouze pro německé vojáky.

Během léta roku 1941 zakládají Češi na Volyni protiněmeckou organizaci Blaník. Hlavním cílem organizace bylo vydávat časopis Hlasatel, který měl vést volyňské Čechy k vlasteneckým činům. Blaník vytvářel bezpečnostní skupinu, která měla varovat Čechy před případnou spoluprací s okupanty. Shromažďoval zbraně, prováděl výcvik pro boj s okupanty, získával zprávy a rozmístění okupantů a připravoval volyňské Čechy ke vstupu do československé armády v SSSR (Hlaváček, 1997, str. 154).

Nejvíce postiženou obcí za doby okupace se stal Český Malín. Posledním dnem Českého Malína se stal 13. červenec 1943. Němečtí vojáci obklíčili celou vesnici, hlídky s kulomety postavili na každou křižovatku. Nikdo se nesměl z vesnice dostat ven. Do vesnice pustili každého. Hlídky šly od domu k domu a vyháněly z nich všechny občany, které řadili na návsi a odváděli do Ukrajinského Malína. Rozdělili muže od žen a dětí. Němečtí vojáci přikázali 15 – 20 mužům, aby se vrátili do Českého Malína zapřáhnout povozy, dovézt veškerý movitý majetek a přihnát všechny dobytek. Mezitím ženy s dětmi zahnali do stodol, chlévů a jiných budov a zbylé muže do kostela a školy. Všechno zapálili, kdo se pokusil vyskočit z okna, byl okamžitě zastřelen nebo vhozen zpět (Dufek, 2002, str. 28–40).

Nacisté upálili a povraždili v Malíně celkem 374 osob české národnosti, z toho bylo 105 dětí ve věku do 14 let. Bezdůvodně postříleli i třetinu občanů v obci Michna-Sergejevka. Celkové počty nacistického běsnění představují více jak 400 osob (Hofman, 1995, str. 20).

9.1 ÚČAST VOLYŇSKÝCH ČECHŮ NA ZÁCHRANĚ ŽIDŮ

V západní části Volyně žilo v roce 1941 okolo 225 000 Židů a 32 000 Čechů (Hofman, 2011, str. 16). V době nacistického vyvražďování hledali Židé ochranu především u Čechů. Jak je známo, smrt hrozila nejen jedinci, ale také celé rodině za to, že se někdo pokusil schovat či přechovávat Žida. I přesto se našlo dost Čechů, kteří tento risk podstoupili, protože věděli, že dělají správnou věc. Po příchodu nacistických vojsk se za každým městem musely vykopat velké příkopy. Lidé slyšeli o stupňujícím se nacistickém násilí páchaným na Židech, o koncentračních táborech i o Křišťálové noci². Když na Volyň dorazila nacistická vojska, pokusila se část židovských rodin dostat více na východ do SSSR. Sovětské úřady jim odmítly dát povolení ke vstupu na jejich území. Židovské obyvatelstvo se ocitlo v pasti, ze které nebylo úniku. V prvních dnech nacisté obcházeli židovské domy a ničili věci, které vypadaly cenně, dále brali všechno stříbro, zlato, kožešiny, šperky a peníze. Nikdo se neodvážil jim odporovat nebo se jim postavit. Žádnému Židovi nebylo povoleno odejít z města, museli nosit židovskou hvězdu, bohoslužby v synagogách byly zakázány, museli vykonávat práci, kterou jim nacisté zadali, pokud neuposlechli či dělali práci špatně, byli okamžitě zastřeleni.

Z historických spisů pamětníka této události se dozvídáme, že se někteří Židé pokusili o útěk do lesů a na hřbitovy. Pokud je dopadla ukrajinská policie, bylo zle. Ženy znásilnili a poté zabili. Muže často mučili jenom pro zábavu. Celé vesnice a zvláště tam, kde bylo podezření, že pomáhají partyzánům, mohly být spáleny i s obyvateli. V každém městě bylo zřízeno ghetto a okolo něj byl postaven vysoký dřevěný plot s ostnatým drátem. Někdy i ve dvoupokojových bytech žilo více jak 5 rodin. Ghetta byla střežena 24 hodin denně ukrajinskou nebo židovskou policií. Jednoho dne vyvezli nacisté Židy za město k předem vykopané díře, tam si museli stoupnout do řady, svléct se a poté byli zastřeleni. Nelze zjistit konkrétní datum tohoto masakru, protože nacistické jednotky se chovaly v každé vesnici a v každém městě dle rozkazů vyšších jednotek.

---

² Křišťálová noc je označení pro protizidovský program, který vypukl v celém Německu v noci z 9. na 10. listopadu 1938. Osudnou noc bylo zabito téměř 100 Židů a následný den jich bylo 30 000, převážně majetnějších, odvečeno do koncentračních táborů. (www.holocaust.cz)

Za zmínku stojí jméno paní Antonie Šindelářové, rozené Kučerové. Její rozvětvená rodina zachránila život 27 Židům. Její syn Josef vykopal ve stáji díru a na zpevnění stěn a stropu použil dřevěná prkna, díru vystlal senem. Bunkr byl šest kroků dlouhý, čtyři kroky široký, pět kroků vysoký. Jako záchod měli kbelík, který jim každý den paní Šindelářová vynášela, stejně jako jim třikrát denně nosila jídlo. V úkrytu jich bylo zpočátku 8, když přibyli další dva, vykopal Josef jiný, větší bunkr. Takhle zde přežili po dobu patnácti měsíců (Hofman, 2011, str. 52).

V českých kronikách jsou zmínky o 141 zachráněných Židech, které se ukrývali v 59 českých rodinách. Bohužel dvě české rodiny byly odhaleny a za přechovávání židovských občanů byly nacisty zavražděny. Jednalo se celkem o 5 osob, z toho 2 děti. Čestný titul s medailí tzv. Chasidej umot haolam (Spravedlivý mezi národy) byl udělen pěti rodinám volyňských Čechů a jejich jména jsou vyryta na zdi v Jeruzalémě. Další rodině udělila diplom celosvětová organizace Hidden Child (Úkryvané dítě) (Hofman, Širc, Vaculík, 1999, str. 280).

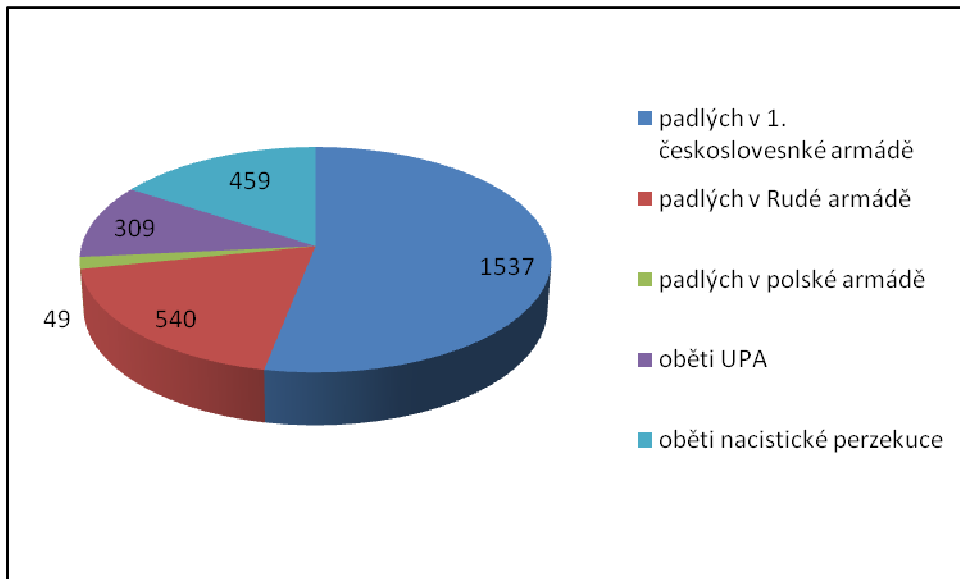
10 VOLYŇŠTÍ ČEŠI VE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Generální štáb Rudé armády dává 10. dubna 1944 rozkaz ke vzniku 1. československého armádního sboru. Volyňští Češi opět představují dominující element. Do služby se celkem přihlásilo 10 881 lidí, 422 z nich byly ženy. Do armády se hlásili váleční veteráni, kteří bojovali o osvobození Československa již v první světové válce, i mladíci. Nejnižší hranice pro vstup do armády byla stanovena na 17 let (Grossmann, 2013, str. 19). V přepočtu na počet volyňských Čechů v roce 1939 (kolem 40 000 osob v obou částech Volyně) to znamená, že do československých jednotek v SSSR bylo zařazeno 27,2% veškerého českého obyvatelstva (Hofman, Širc, Vaculík, 1999. str. 82).

Československá armáda se měla opět podílet na osvobození Československa. Z vyprávění pamětníka víme, že československá armáda byla součástí RA a bylo vhodné, především z politických důvodů, aby vstoupila na území ČSR jako první. Sbor měl postupovat přes karpatské průsmyky na Moravskou Ostravu nebo ve směru na Prešov-Košice. Koncem léta roku 1944 vypuklo Slovenské národní povstání, kde byl předveden 1. československý armádní sbor v karpatsko-dukelské operaci. Němci se nacházeli ve velmi výhodné vojenské pozici, ze které zaútočili prudkou dělostřeleckou a kulometnou palbou. Byly zabity a zraněny desítky vojáků. Vojáci byli odhodláni přinést oběti za svou vlast, avšak nechtěli umírat zbytečně. Nesmíme opomínat i účast žen, které bojovaly u protiletadlového dělostřelectva nebo pracovaly v telefonních ústřednách, ve vojenských nemocnicích i polních prádelnách. Spousta lidí zemřelo vysílením nebo umrznutím, protože životní podmínky v horách nebyly příznivé. Po překonání Dukelského průsmyku pokračovala sovětská armáda spolu s československým sborem v pronásledování ustupujícího nepřítele na východním Slovensku.

Volyňští Češi, především pak příslušníci 1. československé tankové brigády, se vyznamenali také v průběhu Ostravské operace. Mladistvý elán tankistů, kteří tvořili jádro tankových jednotek, vnesl do brigády bojového ducha. V květnu 1945 se 1. československý armádní sbor spolu s 1. československou tankovou brigádou podílely na osvobozování Moravy. Jedním z posledních bojů byly boje u Holešova. Dne 17. května 1945 skončila cesta 1. československého armádního sboru v Praze, kde její

příslušníci defilovali před prezidentem Edvardem Benešem a členy vlády (Vaculík, 1998, str. 120).

Obr. 7 Počty padlých volyňských Čechů od 8. 9. 1944 do 15. 5. 1945

(zdroj: Vaculík, 1998)

11 REEMIGRACE

O návratu do rodné vlasti snilo české obyvatelstvo od dob, kdy opouštěli svou vlast. Život emigrantů v jiné zemi s sebou nese řadu stinných stránek. Okolí jim dává najevo, že jsou cizinci. Emigranti se snaží o uchování svého národního myšlení a neustále o něj bojují. Na Volyni se to týkalo především zakládání českých škol. Otázku přesídlení začali Češi řešit během konce druhé světové války. Rozhodujícím důvodem k reemigraci do vlasti se pro volyňské Čechy stala ekonomická a politická situace v SSSR, kvůli níž se situace na Volyni razantně změnila. Patřila sem násilná kolektivizace, věznění a vyvážení politicky nevhodných osob na Sibiř.

Deputace volyňský vojáků vedená bývalým předsedou ČMS na Volyni Vladimírem Mesnerem předložila dne 24. dubna 1945 předsedovi vlády a o den později prezidentu Edvardu Benešovi žádost o reemigraci volyňský Čechů do staré vlasti (Vaculík, 2001, str. 7). Roku 1945 vláda Svazu sovětských socialistických republik odsouhlasila přiznání práva na opci pro československé národní občanství a také práva na přesídlení do Československé republiky sovětským občanům české a slovenské národnosti žijícím na teritoriu bývalé Volyňské gubernie.

11.1 DOHODA MEZI SSSR A ČSR

Dle časopisu Věrná Stráž (1946, č. 6–7) uzavřela Československá republika se SSSR dohodu o přesídlení českého obyvatelstva, která byla založena na níže uvedených statích:

- Stať 2: Vzájemné přestupování na sovětské a československé státní občanství a přesídlování z jednoho území na území druhé musí být prováděno jen na základě plného a dobrovolného rozhodnutí.
- Stať 10: Osobám, které optovali s úmyslem přestěhovat se podle této dohody, se tím přiznává právo vzít s sebou při příležitosti odjezdu ze země svou rodinu. Přitom do rodiny podle rozhodnutí každého dospělého se počítá: manželka, děti, matka, otec, vnuci a vnoučata.

- Stať 11: Při provádění přesídlení mají (podle možnosti) být nejprve přesídlení rodinní příslušníci těch vojáků a velitelů Rudé armády a československé armády, kteří se již nacházejí na území své země, a mají právo vzít k sobě své rodiny podle této úmluvy provedení opce a přestěhování. Dále mají přednostní právo na přesídlení vdovy a sirotci po vojínech padlých v boji proti hitlerovskému Německu a jeho satelitům a také práce neschopní, nemocní, invalidé, osamocené ženy, děti, které ztratily své rodiče, osoby ve státní péči a rodinní příslušníci, kteří jsou již na území druhé smluvní strany.
- Stať 14: Osobám stěhujícím se ze SSSR do ČSR jsou přiznány následující úlevy při placení daní a dávek
  - a) s těmito osobami budou sepsány vykázané nedoplatky v naturálních plněních, na daních placených v penězích a na pojistných premiích
    - b) v letech 1946/1947 stěhující se hospodářství v Sovětském svazu a také v Československu jsou osvobozena od placení všech státních daní a též od plnění povinných naturálií
      - c) majetek vyvážený ze země je osvobozen od všech daní
      - d) v případě, že přestěhovalc odevzdá svoji úrodu vládě ve středisku, z něhož od ní odjíždí, druhá smluvní strana v místě, kam se stěhuje, mu nahrazuje danou úrodu ve stejném množství.
- Stať 15: Vlády SSSR a ČSR se zavazují poskytnout zemědělcům v místech jejich nového usídlení peněžní půjčku v obnose 5000 rublů nebo 50 000 Kčs, a to na hospodářská zařízení a na jiné jejich potřeby.
- Stať 16: Přestěhovalcům se dovoluje vyvézt: šatstvo, obuv, kuchyňské nádobí, hospodářský inventář a postroje, všechno ve váze dvou tun na jednu zemědělskou rodinu a jedné tuny na jednu městskou rodinu.
- Stať 17: Nedovoluje se vyvézt osobní majetek v papírových, zlatých nebo stříbrných peněžních hodnotách s výjimkou československých korun nepřevyšujících hodnotu 10 000 Kčs na jednu osobu.

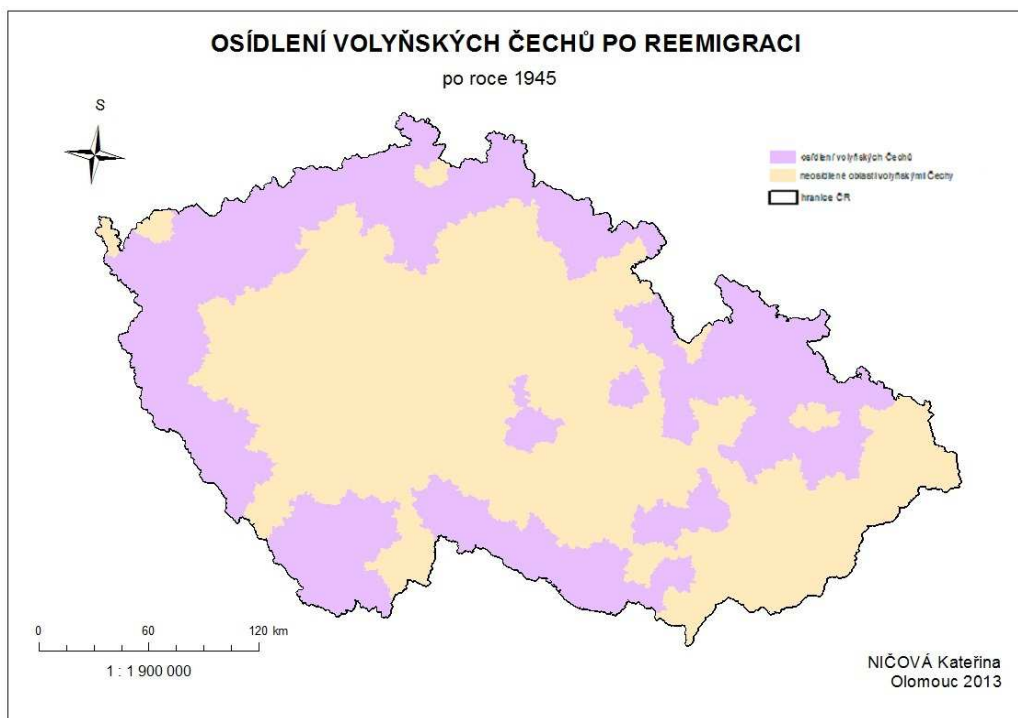
11.2 ZAČÁTKY USÍDLOVÁNÍ V ČESKOSLOVENSKU

Klíčovou roli k přestěhování do vlasti sehrál odsun Němců z naší republiky, protože se tím vytvořil prostor a nové ekonomické předpoklady pro vracející se

emigranty. Místo se uvolnilo i po občanech ukrajinské, ruské a běloruské národnosti, kteří se na základě dohody mezi ČSR a SSSR museli přemístit zpět do SSSR.

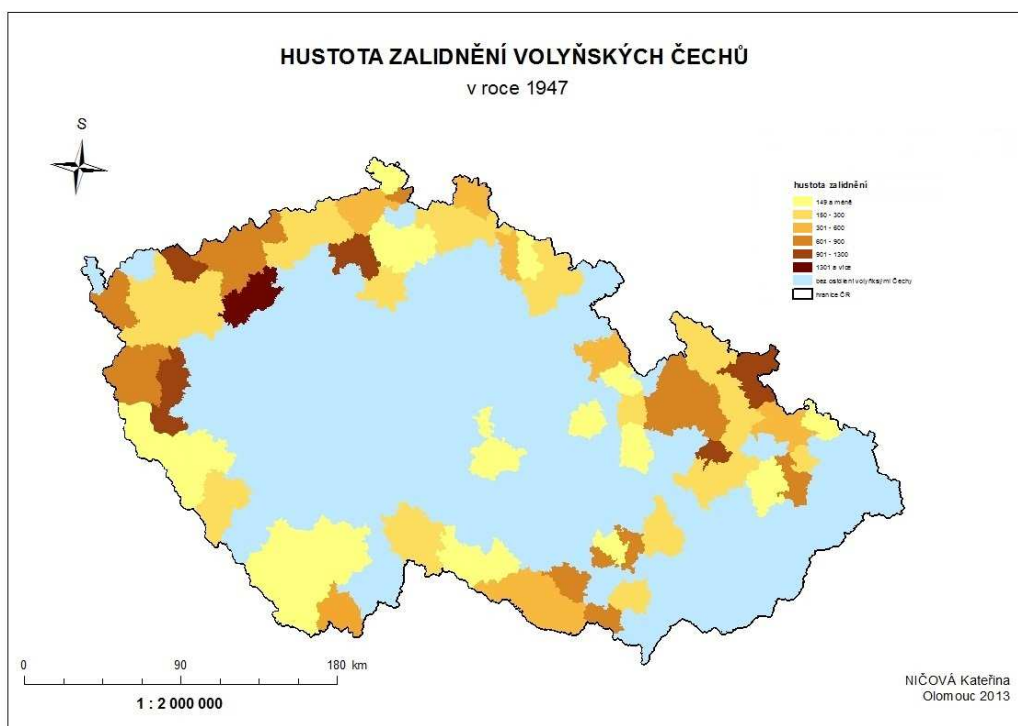
Nebylo jednoduché uspořádat emigraci pro tak početnou větev českého národa. Bylo jim slíbeno, že budou přednostně umístěni v pohraničních chmelařských oblastech, zejména pak na Žatecku a Podbořansku. Tyto sliby nebylo možné splnit, protože hned po osvobození Československa nastal příliv osídlenců z vnitrozemí, kteří obsadili nejvhodnější místa. Kvůli špatnému dojmu z průběhu osídlování se 2 336 vojáků vrátilo zpět na Volyň a prozatím nevyužilo možnost opce pro československé státní občanství (Vojenský historický archiv Praha, 1946). Mezi volyňskými vojáky, kteří zde zůstali, a novými osídlenci z vnitrozemí vzrůstalo napětí. Uchazeči z vnitrozemí museli opustit své usedlosti a uvolnit je Volyňským Čechům.

Usídlování volyňských vojáků začalo v září 1945 a skončilo přesně za rok, kdy bylo usídleno 2 760 vojáků z toho 1 865 v Čechách a 895 na Moravě a ve Slezsku. V Čechách bylo nejvíce vojáků usídleno na Žatecku, Podbořansku a Litoměřicku. Na Moravě to bylo na Šternbersku, Moravskokrumlovsku a Mikulovsku (Vaculík, 2001, str. 24). Poté mohla začít být řešena realizace hromadné emigrace. Zapojit se musel i pan rezident Beneš, který psal osobní dopis J. V. Stalinovi, kde ho žádal o rychlé podepsání dohody, aby se mohlo začít s přesunem obyvatelstva.

Obr. 8 Osídlení volyňských Čechů po reemigraci

(zdroj: upraveno podle Vaculík, 1998)

Obr. 9 Hustota zalidnění volyňských Čechů v roce 1947

(zdroj: upraveno podle Vaculík, 1998)

11.3 HROMADNÁ REEMIGRACE

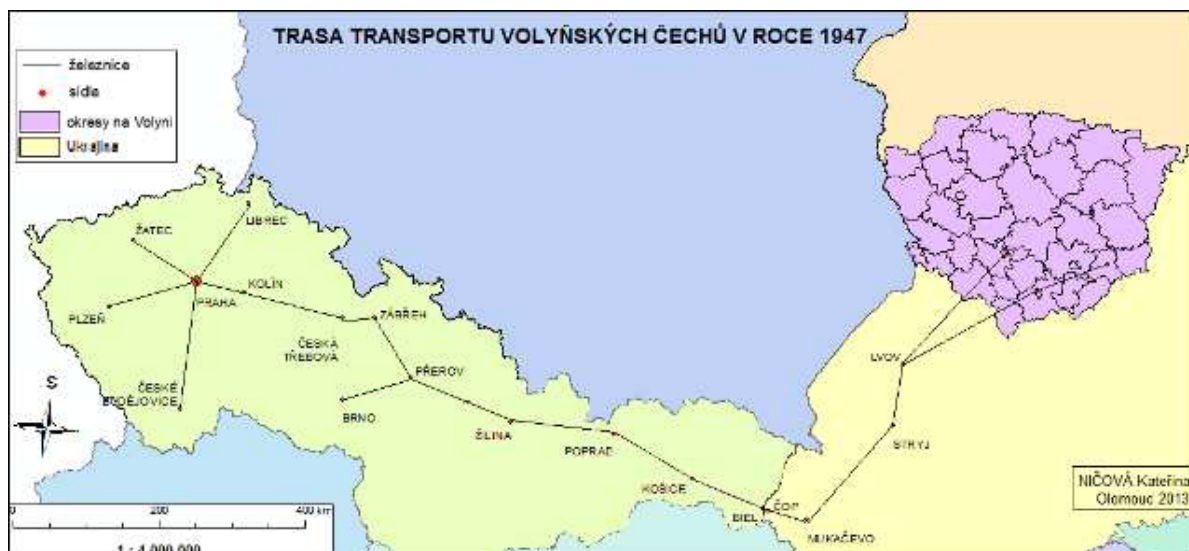
Dne 13. listopadu 1946 odjela na Volyň třicetičlenná komise ministerstva ochrany práce a sociální péče, která spolu se zástupci sovětských úřadů provedla opční řízení a organizaci celé reemigrační akce. Zemědělské usídlování provádělo ministerstvo zemědělství. Podle předpokladů vedoucích této komise se očekával první transport z Volyně v druhé polovině prosince 1946 (Věrná Stráž, 1946, č. 3–4).

Dne 16. srpna 1946 předložilo Ministerstvo sociální péče vládě rozpočet výdajů týkajících se reemigrace volyňských Čechů, a to ve výši 171,151 mil. Kčs. Největší položku představovaly doprava, stravování, ubytování reemigrantů a organizace reemigrace na území SSSR (Státní ústřední archiv Praha, 1946). Komise měla za úkol zjišťovat počet a místo pobytu Čechů, kontrolovat sběr opčních žádostí a vést jejich evidenci a dále kontrolovat seznamy zanechaného majetku. Příhlášky o přesídlení volyňských Čechů komise dělila do tří kategorií. Žádající emigranty rozdělila na rodiny vojáků, kteří jsou již v ČSR, na zemědělce a na skupinu tvořenou živnostníky, dělníky a ostatními.

Město Rovno se stalo hlavním střediskem pro zajišťování železniční dopravy. Češi se museli dostavit k přesídlení ve stanoveném termínu, bohužel se stále častěji setkávali s nedostatkem přistavování vagonů a byli nuceni se ubytovávat v okolí železniční stanice. Cestovali s živým i mrtvým inventářem, což vyvolávalo velké komplikace, protože nebylo možno zabezpečit dostatek stravy i pro dobytek. Je také docela nutné podotknout, že tento transfer začal v prosinci, kdy teploty v této oblasti sahají až k $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$. Nebylo vůbec snadné naložit vlak s koňmi a kravami bez nákladní rampy. Každá úplná vlaková souprava se skládala z 12–15 vagonů pro dopravu osob, pro přepravu majetku a živého inventáře bylo vyhrazeno 35 krytých nákladních vagonů. První transport vyjel 30. ledna 1947 z Dubna (Vaculík, 2001, str. 63). Všechny transporty mířily do Žatce, kde bylo vybudováno velké středisko, v němž byli volyňští Češi dočasně ubytováni, než jim bylo sděleno jejich místo pro stálé ubytování.

Celkem bylo vypraveno 107 transportů s 33 064 osobami, 19 100 kusy dobytka a 15 688 tunami mrtvého inventáře. Bylo použito 4 449 vagonů, z toho bylo 2 587 pro přepravu osob a zbytek (1 862) byly vagóny pro přepravu dobytka (Dufek, 1997, str. 61).

Obr. 10 Trasa transportu volyňských Čechů v roce 1947

(zdroj: upraveno dle Hofman, 1995)

11.4 ADAPTACE VOLYŇSKÝCH ČECHŮ

Sžívání s vlastním národem trvalo poměrně dlouho. Asimilační proces byl doprovázen řadou obtíží. Mnozí lidé jim v těžkých začátcích ochotně pomohli a poradili, ale setkávali se taky s lidmi, kteří v nich viděli nebezpečí. V časopisu Věrná Stráž (1948, č. 2) je uveden článek, ve kterém se čtenářka Marie Nová táže, proč lidé pohrdají volyňskými Čechy a mnohdy je až nenávidí. Volyňské Čechy velmi mrzelo, že se k nim vlast chová macešsky po tom, co pro ni udělali a jak jí zůstali věrní i daleko za hranicemi. Přistěhovalci byli dosti politicky neorganizováni, čehož se snažily využít všechny politické strany. Již po příjezdu reemigrantů se o upoutání jejich pozornosti začala nejvíce snažit Komunistická strana Československa. Jelikož volyňští Češi znali praktiky komunistického režimu ze SSSR, nechtěla mít většina z nich s touto stranou nic společného. Přistěhovalci se stali pro KSČ ohrožujícími občany, a proto se strana postarala o rozházení reemigrantů po celé republice, aby neohrožovali smýšlení zbytku národa.

Majetkoprávním vyrovnáním byl pověřen Ústřední likvidátor peněžních ústavů a podniků v Praze. Vyúčtování probíhalo v letech 1954–1958 a vleklo se dlouho, mnohdy muselo být i přepracováno. Nespokojenost byla vyvolávána u reemigrantů

z východní Volyně, kde ve 30. letech museli obyvatelé vstoupit do kolchozů, a tudíž jejich vložený majetek nebyl v době reemigrace vůbec oceňován. Majetkoprávní vyrovnání bylo skončeno k 31. prosinci 1958, kdy bylo vyřízeno 18 954 přihlášek přesídlenců a dalších 31 přihlášek bylo řešeno dodatečně v letech 1959–1965. Vyplacené náhrady činily 186 miliónů Kčs, tedy průměrná náhrada na jeden případ činila 4 816 Kčs. (Karnet, 1973)

11.5 EMIGRACE PO ČERNOBYLSKÉ KATASTROFĚ

Drtivá většina volyňských Čechů z oblasti Černobylu pocházela z českých vesnic Malá Zubovščina a Malinovka, které se nacházely na západním výběžku Kyjevské gubernie, obklíčené ze tří stran Volyňskou gubernií. Když se Češi dozvěděli o dohodě přesídlení mezi ČSR a SSSR neváhali s žádostmi o emigraci ani chvíli. Žádost jim byla zamítnuta s odůvodněním, že patří do Kyjevské gubernie a reemigrace se týká pouze Volyňské gubernie. (Iljuk, 2013) Možnost dalšího návratu do vlasti umožnila až havárie v černobylské jaderné elektrárně z 26. dubna 1986, tedy po více jak 40 letech od volyňské reemigrace. Češi žijící pouhých 70 kilometrů vzdušnou čarou od elektrárny se o této havárii dozvěděli po 3 letech a strach ze života v zamořeném regionu je přivedl na myšlenku pokusit se znovu požádat o reemigraci do Československa (SČVP, 2013).

V roce 1990 poslali žádost na Československou ambasádu do Moskvy, zda by se nemohli setkat s Václavem Havlem, který sem vycestoval na první návštěvu do SSSR. Prezident si našel čas na černobylské Čechy a přislíbil co nejrychlejší vyřízení žádosti. V říjnu téhož roku jim dala federální vláda souhlas k navrácení. V letech 1991–1993 migrovalo do České republiky za asistence státu 1806 osob ze zóny postižené havárií černobylské atomové elektrárny. Usídlili se v 56 lokalitách České republiky (Valášková, Uherek, Brouček, 1997). O černobylské emigraci se zmiňují mnohé publikace, z nichž nejpodstatněji pak výzkum Dušana Drbohlava a Evy Jánské, tito autoři se také zabývají emigrací Čechů z Kazachstánů a dalšími. Z tohoto důvodu nebude kapitola podrobnější.

12 ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo charakterizovat život volyňských Čechů na území bývalé Volyňské gubernie. Hlavním důvodem jejich emigrace byla špatná hospodářská situace v Českých zemích. Tehdejší carské Rusko nabízelo až desetkrát levnější půdu, proto se rozhodli emigrovat na východ. Největší emigrace započala roku 1868 a již v roce 1910 se na území Volyně nacházelo 33 327 českých obyvatel. Vybudovali zde více než 190 osadách, v nichž také žili. České vesnice a osady se staly pro svou čistotu a výstavnost chloubou celé gubernie. Volyňští Češi nezapomínali ani na vzdělání a kulturní život a od počátku jejich příchodu dbali na to, aby se jejich potomci učili českému jazyku a tradicím. Díky carským výhodám mohli mít svoji samosprávu, nemuseli platit daně a mohli zakládat české školy.

Tato česká menšina přinesla do této zaostalé oblasti velký hospodářský přínos, na kterém se nejvíce podílelo zakládání chmelařských oblastí. Imigranti přispěli i k rozvoji industrializace. Především zemědělství dalo základ pro vznik průmyslu. Po náboženské stránce bylo české obyvatelstvo v době přistěhování silně katolické, ovšem politický a ekonomický tlak způsobil ke konci 80. let 19. století hromadný přestup k pravoslaví. Dalo by se říci, že si Češi svou pílí a pracovitostí vybudovali na Volyni krásný poklidný život, který trval až do období vypuknutí první světové války.

Území Volyňské gubernie bylo vystaveno dění války relativně brzy, jelikož se nacházelo na hranicích carského Ruska a Rakouska-Uherska. Hned od začátku se Češi postavili na stranu své nové vlasti (carské Rusko) proti té staré (Rakousko-Uhersko). Založili Českou družinu, která se v druhé světové válce stala zárodkem Československé zahraniční armády. Po skončení války vypukl v carském Rusku bolševický převrat a o Volyňské území bojovalo více politicko-vojenských seskupení. Roku 1921 byla Volyňská gubernie rozdělena na západní část podstoupenou Polsku a východní část patřící Rusku. Život na polské Volyni v meziválečném období můžeme charakterizovat jako dobu prosperity, zatímco východní Volyně byla postižená bolševickým režimem. Na východní Volyni docházelo ke kolektivizaci zemědělství, totalitnímu zestátnění ekonomiky a k deportacím nevhodných osob na Sibiř. To samé postihlo i polskou Volyn v roce 1939, kdy se dostala zpět pod nadvládu SSSR. Příchod nacistických vojsk v roce 1941 sice znamenal konec deportací na Sibiř, ale situace na Volyni se ještě více

vyostřila. Na tomto území proti sobě bojovali polští partyzáni, ukrajinští nacionalisté, sovětské partyzáni a nacističtí okupanti. Židovská menšina se stala hlavní terčem nacistické okupace, ale našla se i malá část českého obyvatelstva, která se pokusila pár desítek Židů zachránit. Během druhé světové války vznikla Československá zahraniční armáda, která se podílela na osvobození Československa po boku Rudé armády. Do této armády vstoupilo okolo 12 000 volyňských Čechů včetně žen, což byla více jak třetina této menšiny. Češi odmítali násilnou socializaci zemědělství, a proto se již během války objevují první žádosti a návrat do staré vlasti. Na základě dohody mezi ČSR a SSSR jim byla reemigrace umožněna. Většina vojáků bojujících v Československé zahraniční armádě, kteří v roce 1945 osvobodili ČSR, už na tomto území zůstala a hledala vhodná místa k usídlení. K přesídlení jejich rodin a zbytku volyňských Čechů došlo začátkem 1947, kdy vyjel první transport. Podařilo se přemístit více jak 33 000 reemigrantů. Přesídlení se potýkalo s velkými problémy, protože po válce nebylo dostatečné množství vhodných usedlostí. Volyňští Češi měli být usídlení společně ve dvou okresech, ale byli rozmístěni po celé republice. Zásahu na tom nesla z části i KSČ, která se cítila touto menšinou ohrožena.

13 SUMMARY

The economic crisis that outburst in Czech country after 1850 was the main reason of emigration to the Volhynia governorate which was located in the western part of Tsarist Russia. The determinative factor for emigration was ten times cheaper land than in our country. The emigration wave started in 1968. In a very short time the Czech inhabitants contributed to the economical growth of the Volhynia governorate – this area lying at the borders of Tsarist Russia and Austria-Hungary was affected a lot after the World War One. This Czech minority was very diligent and hardworking and took care of the prosperity of this area even after the war. There lived 33 327 Czech citizens in the area of the Volhynia governorate in 1910. In 1921 the Volhynia governorate was divided into the western part belonging to Poland and the eastern part belonging to Russia. The interwar period in the western part could be described as a time of prosperity, whereas the eastern part was struggling under the lead of Bolshevik regime. When the World War Two began, the whole governorate was under the predominance of USSR until the coming of Nazi army in 1941. During the reign of USSR the economy was socialized and also deportations to Siberia were happening. The time of Nazi occupation was connected with the extermination of the Jews. During the World War Two the Czech inhabitants started to apply for the possibility of re-emigration back to Czechoslovakia which was allowed by the deal between USSR and Czechoslovakia. The re-emigrant soldiers settled down after the liberation of Czechoslovakia. The mass emigration of more than 33 000 Volhynia soldiers happened at the beginning of 1947.

14 POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Prameny:

Administrativno-teritorialnyj sostav SSSR na 1. ijulja 1925 g. i 1. ijulja 1926 g. v sopostavlenii s dovojnym delenijem Rossii. Moskva 1926

KARNET, A.: Správa pro věci majetkové a devizové 1948–1973. Praha 1973. Rkp.

MARTINOVSKÝ, J. A.: Kronika Českého Malína, Praha 1945

Státní ústřední archiv Praha

Literatura a internetové zdroje:

DRBAL, A.: Češi na Ukrajině, In: Češi v cizině. Etnologický ústav AV ČR v Praze, 2004, 175 s. ISBN 80-85010-67-4.

DUFEK, V. *Kapitoly z dějin volyňských Čechů: Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací.* 1. vyd. Praha: Tiskap, 1997, 252 s. ISBN 80-901878-6-2. vydalo: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel.

DUFEK, V. Mučednické obce na Volyni: Český Malín, Michna-Sergejovka, Vyhnanci na Sibiř. 1. vyd. Praha: Praha, 2002, 160 s. ISBN 80-901878-4-6. vydadlo: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel.

ENT, A.: Východní Volyň v letech 1918-1947. In: Kapitoly z dějin volyňských Čechů. Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací. PRAHA, 1997, 252 s. ISBN 80-901878-6-2.

GROSSMANN, V: V boji za vzdálenou domovinu. Úloha volyňských Čechů v osvobozovacích bojích 2. světové války. In: BÁRTEK, Tomáš (ed.): Návrat do vlasti. Sborník příspěvků z konference konané k 65. výročí reemigrace volyňských Čechů. Zlín 2013, s. 107.

HLAVÁČEK, R.: Volyňští Češi v bojích o starou vlast. Kapitoly z dějin volyňských Čechů. Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací. PRAHA, 1997, 252 s. ISBN 80-901878-6-2.

HOFMAN, J. Češi na Volyni: základní informace. 2. vyd. Praha: H+Z Praha, 1995, 32 s. ISBN 80-901872-1-1.

HOFMAN, J., ŠIRC V., VACULÍK J. Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Praha: Neoset Praha, 1999, 320 s. ISBN 80-7005-030-6.

HOFMAN, J. Češi na ukrajinské Volyni v době holokaustu. 1. vyd. Praha: Sdělovací technika za finanční podpory soukromých sponzorů, 2011. ISBN 978-80-86645-21-6.

HOSTIČKA, V.: Volyňští Češi a jejich perzekuce v Sovětském svazu. Kapitoly z dějin volyňských Čechů. Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací. PRAHA, 1997, 252 s. ISBN 80-901878-6-2.

ILJUK, B. Identita migrantů z východní Evropy a jejich integrace v českém prostředí: Materiály vědecko-praktické konference konané dne 8. října 2011 v Jaroměři - Josefově k 20. výročí návratu černobylských krajanů do staré vlasti a usídlení v České republice. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus Univerzity Hradec Králové, 2011, 141 s. ISBN 978-80-7435-169-3.

JERMÁŘ, J: Historie emigrace z Mladoboleslava, In: Emigrace z českých zemí. Sborník referátů ze semináře „Historie emigrace z českých zemí“. Mladá Boleslav 2001, 176 s.

KŘÍŽANOVSKIJ, J. M.: Čechi na Volyni. Sankt Petěrburg 1887.

KYSILKA, K: Vystěhovalectví z Boleslava do USA. In: Emigrace z českých zemí. Sborník referátů ze semináře „Historie emigrace z českých zemí“. Mladá Boleslav 2001, 176 s.

NĚMEC, M: Nejpodstatnější problémy, těžkosti a křivdy, které postihly české přesídlence z Rakousko-Uherska na území carské Rusi, při změnách režimů i v obou světových válkách. In: BÁRTEK, Tomáš (ed.): Návrat do vlasti.

Sborník příspěvků z konference konané k 65. výročí reemigrace volyňských Čechů. Zlín 2013, s. 107.

RECHCIGL, M: První čeští přistěhovalci do Ameriky od nejzazších dob po revoluci roku 1848. In: Emigrace z českých zemí. Sborník referátů ze semináře „Historie emigrace z českých zemí“. Mladá Boleslav 2001, 176 s.

SWORAKOWSKI, W.: Miedzynarodowe zobowiazania mniejszosciowe Polski. Warszawa 1935.

ŠIMEK, V. U nás na Volyni. 1. vyd. Sokolov: OÚ Sokolov, 1993, 344 s. ISBN 901534-9-6.

VACULÍK, J. Dějiny volyňských Čechů: I. Léta 1868-1914. 1. vyd. Praha: Praha, 1997, 211 s. ISBN 80-901878-5-4.

VACULÍK, J. Dějiny volyňských Čechů: II. (1914-1945). 1. vyd. Praha: Praha, 1998, 191 s. ISBN 80-901878-8-9.

VACULÍK, J. Dějiny volyňských Čechů: III. (1945-1948). 1. vyd. Praha: Praha, 2001, 218 s. ISBN 80-210-2568-9.

ZABELIN, A.: Vojenno-statističeskoje obozrenije Volynskoj gubernii I. Kijev 1887.

Krajane.radio.cz. Krajane.net [online]. 2010 [cit. 2013-05-02]. Dostupné z: <http://krajane.radio.cz/articleDetail.view?id=2083>

SČVP (Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel). Scvp.eu [online]. 1990 [cit. 2013-05-02]. Dostupné z: <http://www.scvp.eu/index.html>

Časopis Věrná Stráž, Týdeník svazu Čechů z Volyně, Žatec, 1946, č. 3-4

Časopis Věrná Stráž, Týdeník svazu Čechů z Volyně, Žatec, 1946, č. 6-7

Časopis Věrná Stráž, Týdeník svazu Čechů z Volyně, Žatec, 1948, č. 2

FOTODOKUMENTACE

Seznam obrázkové přílohy

Obr. 1: Pivovar Šmolík

Obr. 2: Typický dům volyňského Čecha po příchodu na Volyň

Obr. 3: Žně – sklizeň

Obr. 4: Nákladní přeprava v zimě

Obr. 5: Volyňský pravoslavný pohřeb

Obr. 6: Skupina vojenské jednotky včetně žen

Obr. 7: Volyňští krajané před reemigračním vlakem v roce 1947

Obr. 8: Pohled dovnitř přepravního vlaku

Obr. 9: Dům volyňského Čecha dnes (Hlinsk)

Obr. 10: Pohled na část obce Hlinsk

Obr. 1: Pivovar Šmolík

zdroj: SČVP

Obr. 2: Typický dům volyňského Čecha po příchodu na Volyň

zroj: SČVP

Obr. 3: Žně – sklizeň

zdroj: SČVP

Obr. 4: Nákladní přeprava v zimě

zdroj: SČVP

Obr. 5: Volyňský pravoslavný pohřeb

zdroj: manželé Němcovi

Obr. 6: Skupina vojenské jednotky včetně žen

zdroj: SČVP

Obr. 7: Volyňští krajané před reemigračním vlakem v roce 1947

zdroj: SČVP

Obr. 8: Pohled dovnitř přepravního vlaku

zdroj: SČVP

Obr. 9: Dům volyňského Čecha dnes (Hlinsk)

zdroj: Viktor Niče

Obr. 10: Pohled na část obce Hlinsk

zdroj: Viktor Niče